

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه صنعتی اصفهان

دانشکده کشاورزی

ارزیابی سطح آگاهی گلخانه‌داران و مصرف‌کنندگان خیار و گوجه
گلخانه‌ای از محصول سالم و سنجش اثر آن در تصمیم‌گیری آنها در
شهرستان اصفهان

پایان نامه کارشناسی ارشد توسعه روستایی

عطیه صندوقی

اساتید راهنما

دکتر امیر مظفر امینی

دکتر علی یوسفی

دانشگاه صنعتی اصفهان

دانشکده کشاورزی

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته توسعه روستایی خانم عطیه صندوقی

تحت عنوان

ارزیابی سطح آگاهی گلخانه‌داران و مصرف‌کنندگان خیار و گوجه گلخانه‌ای از
محصول سالم و سنجش اثر آن در تصمیم‌گیری آنها در شهرستان اصفهان

در تاریخ ۱۳۹۲/۹/۳۰ توسط کمیته تخصصی زیر مورد بررسی و تصویب نهایی قرار گرفت.

دکتر امیرمظفر امینی	۱- استاد راهنمای پایان‌نامه
دکتر علی یوسفی	۲- استاد راهنمای پایان‌نامه
دکتر علی رجالی	۳- استاد مشاور پایان‌نامه
دکتر احمد خاتون‌آبادی	۴- استاد داور
دکتر مصطفی مبلی	۵- استاد داور
دکتر محمد مهدی مجیدی	۶- سرپرست تحصیلات تکمیلی دانشکده

تشکر و قدردانی

سپاس خدای را که سخنوران، در ستودن او بمانند و شمارندگان، شمردن نعمت های او ندانند و کوشندگان، حق او را گزاردن نتوانند. و سلام و دورد بر محمد و خاندان پاک او، طاهران معصوم، هم آنان که وجودمان وامدار وجودشان است؛ و نفرین پیوسته بر دشمنان ایشان تا روز رستاخیز...

بدون شک جایگاه و منزلت معلم، اجل از آن است که در مقام قدردانی از زحمات بی‌شائبه‌ی او، زبان قاصر و دست ناتوان، چیزی بنگاریم. اما از آنجایی که تجلیل از معلم، سپاس از انسانی است که هدف و غایتش، آفرینش را تامین می‌کند و سلامت امانت‌هایی را که به دستش سپرده‌اند، تضمین؛ بر حسب وظیفه و از باب " من لم یشکر المنعم من المخلوقین لم یشکر الله عزّ و جلّ " :

از پدر و مادر عزیزم... این دو معلم بزرگوارم... که همواره بر کوتاهی و درشتی من، قلم عفو کشیده و کریمانه از کنار غفلت‌هایم گذشته‌اند و در تمام عرصه‌های زندگی یار و یابوری بی‌چشم داشت برای من بوده‌اند.

از اساتید با کمالات و شایسته؛ آقایان دکتر امینی و دکتر یوسفی که در کمال سعه صدر، با حسن خلق و فروتنی، از هیچ کمکی در این عرصه بر من دریغ نمودند و زحمت راهنمایی این رساله را بر عهده گرفتند؛ از استاد صبور و با تقوا، جناب آقای دکتر رجالی، که زحمت مشاوره این رساله را در حالی متقبل شدند که بدون مساعدت ایشان، این پروژه به نتیجه مطلوب نمی‌رسید؛ و از اساتید فرزانه؛ آقایان دکتر خاتون‌آبادی و دکتر مبلی که زحمت داوری این رساله را متقبل شدند؛ کمال تشکر و قدردانی را دارم، باشد که این خردترین، بخشی از زحمات آنان را سپاس گوید. از آقای دکتر اکبری که در پیشبرد این پایان‌نامه نقش بسزایی داشتند، تشکر ویژه می‌نمایم. همچنین از کارشناس محترم گروه توسعه روستایی، سرکارخانم مهندس سرایی تشکر و قدردانی می‌کنم.

از خواهران گلم که در تمامی مراحل حامی و پشتیبان من و وجودشان شادی بخش و صفایشان مایه آرامش من بود، کمال تشکر و قدردانی را دارم.

از کلیه دوستان عزیزم زهرا، فریبا، پرنیا، بتول، آرزو، ناهید، منصوره و الناز و بقیه دوستانم که به هر نحوی اینجانب را در اجرای این تحقیق یاری نموده‌اند، بی‌نهایت سپاسگزارم و یاد و خاطره‌شان را گرامی میدارم و همیشه به یاد لحظات شیرینی که در کنارشان داشتم، خواهم بود.

کلیه حقوق مادی مترتب بر نتایج مطالعات، ابتکارات
و نوآوری‌های ناشی از تحقیق موضوع این پایان‌نامه
متعلق به دانشگاه صنعتی اصفهان است.

تقدیم به سه وجود مقدس:

آنان که ناتوان شدند تا ما به توانایی برسیم...

مویشان سپید شد تا ما رو سفید شویم...

و عاشقانه سوختند تا گرما بخش وجود ما و روشنگر راهمان باشند...

پدرانمان

مادرانمان

استادانمان

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
هشت	فهرست مطالب
شانزده	فهرست جداول
سیزده	فهرست شکل‌ها
۱۷	چکیده
۱۸	فصل اول: مقدمه
۱۸	۱-۱ مقدمه
۴	۱-۲ بیان مساله
۶	۱-۳ اهمیت محصولات سالم و ارگانیک
۷	۱-۴ اهمیت و ضرورت اجرای پژوهش
۱۰	۱-۵ اهداف تحقیق
۱۰	۱-۵-۱ هدف کلی
۱۰	۱-۵-۲ اهداف جزئی
۱۰	۱-۶ گمانه‌های تحقیق
۱۰	۱-۷ قلمرو پژوهش
۱۰	۱-۷-۱ محدوده موضوعی و محتوایی
۱۰	۱-۷-۲ محدوده مکانی و جغرافیایی
۱۱	۱-۷-۳ محدوده زمانی
۱۱	۱-۸ محدودیت‌های پژوهش
۱۱	۱-۹ تعریف مفهومی واژگان پژوهش
۱۱	۱-۹-۱ کشاورزی پایدار
۱۱	۱-۹-۲ کشاورزی ارگانیک
۱۱	۱-۹-۳ محصولات سالم
۱۴	فصل دوم: مروری بر منابع
۱۴	۲-۱ ویژگی‌های کشاورزی ارگانیک
۱۷	۲-۲ تاریخچه کشاورزی ارگانیک

۱۷.....	۳-۲ تبدیل کشاورزی رایج به کشاورزی ارگانیک
۱۷.....	۳-۲-۱ مقرراتی درباره فرآیند تغییرات
۱۸.....	۳-۲-۲ سازگاری فنی، اجتماعی و اقتصادی
۱۸.....	۴-۲ بررسی وضعیت کشاورزی ارگانیک در جهان
۲۱.....	۴-۲-۱ قاره اقیانوسیه
۲۱.....	۴-۲-۲ قاره اروپا
۲۲.....	۴-۲-۳ قاره آمریکای جنوبی
۲۳.....	۴-۲-۴ آسیا
۲۳.....	۴-۲-۵ قاره آمریکای شمالی
۲۵.....	۴-۲-۶ قاره آفریقا
۲۵.....	۵-۲ بررسی وضعیت کشاورزی ارگانیک در ایران
۲۷.....	۵-۲-۱ سازمانهای ناظر بر تولید محصول ارگانیک در ایران
۲۸.....	۶-۲ بازار محصولات ارگانیک
۳۰.....	۷-۲ مروری بر مطالعات انجام گرفته در زمینه تولید محصولات سالم و ارگانیک
۳۰.....	۷-۲-۱ مطالعات انجام شده در ایران
۳۲.....	۷-۲-۲ مطالعات انجام شده در خارج از ایران
۳۵.....	۸-۲ مروری بر مطالعات انجام گرفته در زمینه مصرف محصولات سالم و ارگانیک
۳۵.....	۸-۲-۱ مطالعات انجام شده در ایران
۳۷.....	۸-۲-۲ مطالعات انجام شده در خارج از ایران
۴۰.....	فصل سوم: مواد و روش ها
۴۰.....	۳-۱ مقدمه
۴۱.....	۳-۲ نوع و روش پژوهش
۴۱.....	۳-۲-۱ انواع تحقیق از نظر هدف
۴۱.....	۳-۲-۲ انواع تحقیق از نظر مکانی
۴۲.....	۳-۲-۳ انواع روش های تحقیق
۴۳.....	۳-۳ جامعه آماری
۴۴.....	۳-۳-۱ محصولات مورد بررسی و دلیل انتخاب آنها

- ۴-۳ نمونه آماری ۴۴
- ۳-۴-۱ برآورد حجم نمونه آماری گروه اول (تولیدکنندگان) ۴۴
- ۳-۴-۲ برآورد حجم نمونه آماری گروه دوم (مصرف کنندگان) ۴۵
- ۳-۵ سطوح سنجش و اندازه گیری متغیرها یا مقیاس ها ۴۶
- ۳-۶ ابزار جمع آوری اطلاعات و داده ها ۴۶
- ۳-۶-۱ مصاحبه ۴۷
- ۳-۶-۲ پرسشنامه ۴۷
- ۳-۷ پیش آزمون ۴۹
- ۳-۸ پایایی و روایی تحقیق ۵۰
- ۳-۸-۱ پایایی ابزار سنجش ۵۰
- ۳-۸-۲ روایی ابزار سنجش ۵۱
- ۳-۹ چارچوب مفهومی پژوهش ۵۱
- ۳-۹-۱ انواع متغیرها بر حسب کارکرد آنها در فرایند تحقیق ۵۱
- ۳-۹-۲ متغیرهای وابسته و مستقل پرسشنامه مربوط به گلخانه داران ۵۲
- ۳-۹-۳ متغیرهای وابسته و مستقل پرسشنامه مربوط به مصرف کنندگان ۵۲
- ۳-۱۰ شاخص سازی ۵۶
- ۳-۱۰-۱ شاخص سازی مربوط به پرسشنامه مصرف کنندگان ۵۶
- ۳-۱۰-۲ شاخص خرید سالم ۵۶
- ۳-۱۰-۳ شاخص اهمیت به سلامتی ۵۷
- ۳-۱۰-۴ شاخص حفظ محیط زیست ۵۷
- ۳-۱۰-۵ شاخص آگاهی از خصوصیات میوه سالم ۵۸
- ۳-۱۰-۶ شاخص سازی مربوط به پرسشنامه گلخانه داران ۵۹
- ۳-۱۰-۷ شاخص بازاریابی و بازاریارسانی ۵۹
- ۳-۱۰-۸ شاخص حمایت های اقتصادی دولت ۵۹
- ۳-۱۰-۹ شاخص حمایت های فنی دولت ۶۰
- ۳-۱۰-۱۰ شاخص سازمان های خصوصی و دولتی آگاهی رسان ۶۰
- ۳-۱۱ روش های تجزیه و تحلیل اطلاعات ۶۰

۶۱	۳-۱۱-۱ مدل معادلات ساختاری
۶۹	۳-۱۱-۲ رگرسیون خطی
۷۰	۳-۱۱-۴ رگرسیون لجیت چند جمله‌ای
۷۱	۳-۱۱-۵ روش انتخاب تجربی برای پی‌بردن به ترجیحات مصرف‌کنندگان
۷۸	فصل چهارم: یافته‌های پژوهش
۷۸	۴-۱ مقدمه
۷۹	۴-۲ آمار توصیفی
۷۹	۴-۳ ویژگی‌های مشترک نمونه آماری تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان خیار و گوجه گلخانه‌ای
۷۹	۴-۳-۱ ترکیب سنی نمونه‌های آماری
۸۰	۴-۳-۲ ترکیب جنسی نمونه‌های آماری
۸۰	۴-۳-۳ سطح تحصیلات نمونه‌های آماری
۸۲	۴-۳-۴ وضعیت اشتغال نمونه‌های آماری
۸۳	۴-۴ ویژگی‌های نمونه آماری مصرف‌کننده
۸۳	۴-۴-۱ وضعیت درآمدی مصرف‌کنندگان
۸۴	۴-۴-۲ وجود فرد سالمند یا با بیماری خاص در خانواده
۸۴	۴-۴-۳ توزیع نمونه آماری به تفکیک سطح زندگی
۸۵	۴-۴-۴ میزان اهمیت به سلامتی و تغذیه در بین مصرف‌کنندگان
۸۶	۴-۴-۵ اطلاعات مصرف‌کنندگان از ویژگی‌ها و مزایای میوه و سبزیجات سالم
۸۷	۴-۴-۶ اولویت‌بندی محصولات معمولی، سالم و ارگانیک توسط مصرف‌کنندگان
۸۷	۴-۴-۷ موانع خرید محصولات سالم
۸۸	۴-۵ ویژگی‌های نمونه آماری تولیدکننده
۸۸	۴-۵-۱ مساحت گلخانه
۸۹	۴-۵-۲ نوع سازه گلخانه
۸۹	۴-۵-۳ نوع محصول زیر کشت
۹۰	۴-۵-۴ مؤلفه‌های سنجش دانش گلخانه‌داران نسبت به انتخاب کود و آفت‌کش
۹۰	۴-۵-۵ توزیع فراوانی دانش گلخانه‌داران نسبت به انتخاب کود و آفت‌کش
۹۱	۴-۵-۶ مؤلفه‌های سنجش نگرش گلخانه‌داران

۹۲.....	۷-۵-۴ نگرش گلخانه‌داران نسبت به تولید محصول سالم
۹۳.....	۸-۵-۴ روش‌های مورد استفاده گلخانه‌داران در مورد مبارزه با آفات و بیماری‌ها
۹۴.....	۹-۵-۴ رعایت شاخص PHI سموم توسط گلخانه‌داران
۹۵.....	۶-۴ آمار استنباطی
۹۵.....	۱-۶-۴ مدل‌سازی معادلات ساختاری
۱۰۵.....	۲-۶-۴ تحلیل رگرسیون خطی
۱۱۲.....	۳-۶-۴ تحلیل رگرسیون لجستیک
۱۲۲.....	فصل پنجم: بحث و نتایج
۱۳۲.....	پیشنهادات
۱۳۴.....	منابع

فهرست جداول

صفحه	عنوان
۳۳	جدول ۱-۲ دسته‌بندی انگیزه‌های کشاورزان در تبدیل مزارع رایج به ارگانیک
۴۵	جدول ۱-۳ معرفی نمونه آماری گلخانه‌داران بر حسب شهرستان
۴۶	جدول ۲-۳ معرفی نمونه آماری مصرف‌کنندگان بر حسب مناطق شهری
۴۹	جدول ۳-۳ تقسیم‌بندی سؤالات پرسشنامه اول براساس چارچوب نظری پژوهش
۴۹	جدول ۴-۳ تقسیم‌بندی سؤالات پرسشنامه دوم برای متغیرهای فوق
۵۳	جدول ۵-۳ تبیین چارچوب نظری پژوهش (تولیدکنندگان)
۵۴	جدول ۵-۳ تبیین چارچوب نظری پژوهش (تولیدکنندگان)
۵۵	جدول ۶-۳ تبیین چارچوب نظری پژوهش (مصرف‌کنندگان)
۵۷	جدول ۷-۳ طریقه ساخت شاخص خرید سالم
۵۷	جدول ۸-۳ طریقه ساخت شاخص اهمیت به سلامتی
۵۸	جدول ۹-۳ طریقه ساخت شاخص حفظ محیط زیست
۵۸	جدول ۱۰-۳ طریقه ساخت شاخص آگاهی
۵۹	جدول ۱۱-۳ طریقه ساخت شاخص بازاریابی و بازاریابی و بازاریابی
۵۹	جدول ۱۲-۳ طریقه ساخت شاخص حمایت‌های اقتصادی دولت
۶۰	جدول ۱۳-۳ طریقه ساخت شاخص کمک‌های فنی دولت
۶۰	جدول ۱۴-۳ طریقه ساخت شاخص کمک‌های فنی دولت
۶۱	جدول ۱۵-۳ تعریف متغیرهای معادلات
۶۲	جدول ۱۶-۳ مراحل مدل معادلات ساختاری
۷۶	جدول ۱۷-۳ قسمتی از سناریوی طراحی شده
۷۹	جدول ۱-۴ توزیع فراوانی نمونه‌های آماری به تفکیک سن
۸۰	جدول ۲-۴ توزیع فراوانی نمونه‌های آماری به تفکیک جنسیت
۸۱	جدول ۳-۴ توزیع نمونه‌های آماری به تفکیک تحصیلات
۸۲	جدول ۴-۴ توزیع فراوانی نمونه‌های آماری به تفکیک اشتغال
۸۳	جدول ۵-۴ توزیع فراوانی درآمد ماهیانه نمونه آماری مصرف‌کننده
۸۴	جدول ۶-۴ توزیع فراوانی وجود فرد سالمند یا با بیماری خاص در خانواده
۸۵	جدول ۷-۴ توزیع فراوانی نمونه آماری به تفکیک سطح زندگی

- جدول ۴-۸ توزیع فراوانی اهمیت به سلامتی و تغذیه مصرف کنندگان..... ۸۵
- جدول ۴-۹ توزیع فراوانی اطلاعات مصرف کنندگان از ویژگی‌ها و مزایای میوه و سبزیجات سالم..... ۸۶
- جدول ۴-۱۰ توزیع فراوانی اولویت بندی محصولات (معمولی، سالم و ارگانیک) توسط مصرف کنندگان..... ۸۷
- جدول ۴-۱۱ توزیع فراوانی موانع خرید محصولات سالم از نظر مصرف کنندگان..... ۸۸
- جدول ۴-۱۲ توزیع فراوانی گلخانه‌داران برحسب مساحت گلخانه..... ۸۸
- جدول ۴-۱۳ توزیع فراوانی محصول زیر کشت..... ۸۹
- جدول ۴-۱۴ مؤلفه‌های سنجش دانش گلخانه‌داران نسبت به انتخاب کود و آفت کش..... ۹۰
- جدول ۴-۱۵ توزیع فراوانی دانش گلخانه‌داران نسبت به انتخاب کود و آفت کش..... ۹۰
- جدول ۴-۱۶ توزیع فراوانی نگرش گلخانه‌داران..... ۹۲
- جدول ۴-۱۷ توزیع فراوانی گلخانه‌داران بر حسب نگرش نسبت به تولید محصولات سالم..... ۹۳
- جدول ۴-۱۸ توزیع فراوانی روش‌های مورد استفاده گلخانه‌داران در مبارزه با آفات و بیماری‌ها..... ۹۴
- جدول ۴-۱۹ میزان رعایت شاخص PHI سموم پرمصرف..... ۹۴
- جدول ۴-۲۰ متغیرهای پنهان و آشکار مدل تدوین شده..... ۹۶
- جدول ۴-۲۱ تعداد کل پارامترهای ثابت، آزاد و درجه آزادی مدل تدوین شده..... ۹۷
- جدول ۴-۲۲ مقادیر CMIN مدل تدوین شده..... ۹۸
- جدول ۴-۲۳ برخی شاخص‌های کلی برازش مدل تدوین شده..... ۹۹
- جدول ۴-۲۴ وزن‌های رگرسیونی مدل تدوین شده..... ۱۰۱
- جدول ۴-۲۵ روابط کواریانس مدل تدوین شده..... ۱۰۲
- جدول ۴-۲۶ آثار کلی استاندارد متغیرهای مدل تدوین شده..... ۱۰۳
- جدول ۴-۲۷ آثار مستقیم استاندارد مدل تدوین شده..... ۱۰۳
- جدول ۴-۲۸ آثار غیرمستقیم استاندارد مدل تدوین شده..... ۱۰۴
- جدول ۴-۲۹ نتایج مدل..... ۱۰۵
- جدول ۴-۳۰ آزمون نرمال بودن چولگی و کشیدگی جزء اخلاص در مدل رگرسیونی تحقیق..... ۱۰۵
- جدول ۴-۳۱ آزمون نرمال بودن جز اخلاص در مدل رگرسیونی تحقیق..... ۱۰۶
- جدول ۴-۳۲ نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون به منظور تعیین روابط بین متغیر وابسته با متغیرهای مستقل تحقیق..... ۱۰۷
- جدول ۴-۳۳ متغیرهای مستقل و کدهای مربوط به آن‌ها..... ۱۱۳
- جدول ۴-۳۴ نتایج برازش مدل لاجیت تحقیق مورد نظر..... ۱۱۴

- جدول ۴-۳۵ آزمون تأثیر کلی متغیرهای با بیش از دو سطح.....۱۱۴
- جدول ۴-۳۶ برآورد پارامترها با استفاده از نتایج بدست آمده از تخمین مدل لاجیت.....۱۱۵
- جدول ۴-۳۷ نسبت احتمال متغیرهای مستقل مدل لاجیت تحقیق مورد نظر.....۱۱۸
- جدول ۴-۳۸ اثرات نهایی هر یک از متغیرهای مستقل تحقیق بر انتخاب محصول در هر سه دسته۱۲۰

فهرست شکل‌ها

صفحه	عنوان
۱۹	شکل ۱-۲ توزیع سطح کشت تحت مدیریت ارگانیک به تفکیک قاره در سال ۲۰۰۹
۲۰	شکل ۲-۲ تغییر در سطح زیر کشت مزارع با مدیریت ارگانیک بین سال‌های ۲۰۰۷ تا ۲۰۱۰
۲۰	شکل ۳-۲ سطح کشت تحت مدیریت ارگانیک ده کشور برتر جهان در سال ۲۰۰۹
۲۲	شکل ۴-۲ روند گسترش اراضی تحت مدیریت ارگانیک در اروپای طی سالهای ۲۰۱۰-۱۹۸۵
۲۹	شکل ۵-۲ ده کشور برتر با بالاترین بازار داخلی برای محصولات ارگانیک
۷۳	شکل ۳-۱ مراحل روش انتخاب تجربی
۷۹	شکل ۱-۴ توزیع فراوانی ترکیب سنی تولیدکنندگان
۷۹	شکل ۲-۴ توزیع فراوانی ترکیب سنی مصرف‌کنندگان
۸۰	شکل ۳-۴ توزیع فراوانی ترکیب جنسی مصرف‌کنندگان
۸۱	شکل ۴-۴ توزیع فراوانی تحصیلات مصرف‌کنندگان
۸۲	شکل ۵-۴ توزیع فراوانی تحصیلات تولیدکنندگان
۸۳	شکل ۶-۴ توزیع فراوانی وضعیت اشتغال مصرف‌کنندگان
۸۳	شکل ۷-۴ توزیع فراوانی وضعیت اشتغال تولیدکنندگان
۸۴	شکل ۸-۴ توزیع فراوانی درآمد مصرف‌کنندگان
۸۵	شکل ۹-۴ توزیع فراوانی نمونه آماری به تفکیک سطح زندگی
۸۶	شکل ۱۰-۴ توزیع فراوانی میزان اهمیت به سلامتی در بین مصرف‌کنندگان
۸۶	شکل ۱۱-۴ توزیع فراوانی اطلاع از ویژگی‌ها و مزایای محصولات سالم
۸۷	شکل ۱۲-۴ توزیع فراوانی اولویت اول مصرف‌کنندگان برای انتخاب سه محصول معمولی، سالم و ارگانیک
۸۸	شکل ۱۳-۴ توزیع فراوانی گلخانه‌داران برحسب مساحت گلخانه
۸۹	شکل ۱۴-۴ توزیع فراوانی گلخانه‌داران بر حسب نوع سازه گلخانه
۸۹	شکل ۱۵-۴ توزیع فراوانی محصول زیر کشت گلخانه‌داران
۹۱	شکل ۱۶-۴ توزیع فراوانی دانش گلخانه‌داران نسبت به انتخاب کود و آفت‌کش
۹۳	شکل ۱۷-۴ توزیع فراوانی گلخانه‌داران بر حسب نگرش نسبت به تولید محصولات سالم
۹۴	شکل ۱۸-۴ میزان رعایت شاخص PHI سموم توسط گلخانه‌داران
۹۶	شکل ۱-۴ مدل ساختاری تبیین دانش، نگرش و عملکرد گلخانه‌داران در کشت محصول سالم
۱۰۰	شکل ۲-۴ مدل ساختاری دانش، نگرش و عملکرد گلخانه‌داران از کشت محصول سالم به همراه ضرائب استاندارد

شکل ۱۹-۴ هیستوگرام مقادیر پسماند استاندارد شده ۱۰۶

شکل ۲۰-۴ هیستوگرام مقادیر پسماند استاندارد شده ۱۰۶

چکیده

به دنبال افزایش جهانی جمعیت طی قرن بیستم، سامانه‌های کشاورزی بیش از پیش به نهاده‌ها و عملیات خارجی برای تولید محصولات غذایی، جهت تأمین امنیت غذایی متکی شده‌اند. هرچند عملکرد بسیاری از محصولات زراعی طی این دوره به شکل چشمگیری افزایش یافته است، اما رهیافت رایج مبتنی بر توسعه با ابزار فناوری‌های نوین در بسیاری از موارد، به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه، باعث بروز پیامدهای نامطلوب بوم‌شناختی، فنی، اقتصادی و اجتماعی شده است. در ایران نیز کشاورزی رایج مشکلات زیادی همچون اتلاف و خسارت به محیط زیست و منابع، تخریب زیستگاه‌های اکولوژیک، مصرف بی‌رویه کودهای شیمیایی و آفت‌کش‌ها، افزایش ضایعات محصولات کشاورزی و ... بوجود آورده است. در این راستا، کشاورزی ارگانیک، به‌عنوان یکی از مهم‌ترین سیستم‌های کشاورزی جایگزین، برای تولید مواد غذایی سالم و بدون هرگونه مواد شیمیایی مورد توجه قرار گرفته است.

هدف کلی این پژوهش، بررسی سطح آگاهی تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان خیار و گوجه گلخانه‌ای از محصول سالم و سنجش اثر آن بر تصمیم‌گیری آن‌ها در شهرستان اصفهان می‌باشد. بر اساس روش نمونه‌گیری خوشه‌ای، از میان ۲۵۶ گلخانه‌دار خیار و گوجه، ۱۱۰ گلخانه‌دار برای جامعه اول (تولیدکنندگان) و بر اساس روش نمونه‌گیری طبقه‌ای، ۲۲۰ مصرف‌کننده از ساکنان شهر اصفهان برای جامعه دوم (مصرف‌کنندگان) انتخاب شدند. ابزار جمع‌آوری اطلاعات در این پژوهش، دو پرسش‌نامه‌ی ساخت‌یافته است، که روایی و پایایی آن‌ها توسط آزمون‌های آماری تحلیل عامل و ضریب آلفای کرونباخ سنجیده شد. با استفاده از روش مدل معادلات ساختاری در نرم‌افزار AMOS و با رویکردی کل‌نگر بر پایه مدل "دانش نگرش و رفتار" به ارزیابی دانش، نگرش و عملکرد گلخانه‌داران نسبت به محصول سالم پرداخته شد. همچنین در این تحقیق به منظور شناسایی عوامل مؤثر بر ترجیحات مصرف‌کنندگان برای انتخاب خیار و گوجه معمولی، سالم و ارگانیک از روش انتخاب تجربی و مدل لاجیت چندجمله‌ای، که به روش حداکثر درست‌نمایی برآورد می‌شود، استفاده گردید. نتایج حاکی از آن است که ۸۵ درصد گلخانه‌داران مورد مطالعه نگرش متوسط و مثبتی به تولید محصولات سالم و ۱۵ درصد آن‌ها نگرش منفی به تولید این محصولات دارند، با وجود نگرش مثبت بیشتر گلخانه‌داران، رعایت اصول حفاظتی مربوط به استفاده صحیح و مناسب و به اندازه سموم و کودهای شیمیایی در آن‌ها ضعیف است. نتایج رگرسیون چندگانه نشان داد که از بین متغیرهای مورد مطالعه، به ترتیب، متغیرهای مستقل حمایت‌های اقتصادی دولت، سازمان‌های آگاهی‌رسان، بازاریابی و بازرسانی، رسانه‌ها، حمایت‌های فنی دولت دارای تأثیر معنی‌دار و مثبت و متغیر سن دارای تأثیر معنی‌دار و منفی بر نگرش گلخانه‌داران نسبت به تولید محصولات سالم می‌باشند. اولویت‌بندی ترجیحات مصرف‌کنندگان نشان می‌دهد که ۷۷/۱ درصد محصول سالم، ۱۲/۴ درصد محصول ارگانیک و ۱۰/۱ درصد محصول معمولی را به‌عنوان اولویت اول خود انتخاب نموده‌اند. نتایج حاصل از مدل رگرسیونی نشان داد که عواملی چون درآمد، اطلاع از ویژگی‌های محصولات سالم و ارگانیک، شاخص اهمیت به سلامتی، شاخص اهمیت به محیط زیست، وجود فرد سالمند یا بیمار خاص در خانواده و سطح زندگی، دارای اثر مثبت و معنادار بر ترجیحات پاسخ‌گویان دارند. همچنین بیشتر مصرف‌کنندگان «عدم وجود برجسب‌های تضمینی» و «قیمت بالا» را جزء اصلی‌ترین مشکلات خود برای خرید و مصرف این محصولات عنوان کرده‌اند.

واژه‌های کلیدی: محصول سالم، کشاورزی ارگانیک، گلخانه‌داران، مصرف‌کنندگان، سیستم معادلات ساختاری،

انتخاب تجربی، شهرستان اصفهان

فصل اول

مقدمه

۱-۱ مقدمه

امروزه تلاش برای به حداکثر رساندن بازده محصول در هکتار، از طریق مصرف بی‌رویه نهاده‌های شیمیایی در کشاورزی صنعتی باعث شده است تا صدای اعتراض دانشمندان، متفکران، سیاستمداران، مصرف‌کنندگان آگاه، تولیدکنندگان و طرفداران محیط زیست در سراسر جهان علیه کشاورزی متداول برخیزد، چون کل زندگی بر روی کره زمین را در درازمدت به خطر انداخته است. روند تکاملی توسعه بخش کشاورزی نشان می‌دهد که کشاورزی بعد از انقلاب سبز با استفاده از فناوری‌های جدید و با اتکا به منابع طبیعی ارزان قیمت در زمینه تأمین مواد غذایی به پیشرفت‌های قابل توجهی دست یافته است. متأسفانه این دستاوردها در برخی موارد با بهای سنگین در زمینه مشکلات زیست محیطی همراه بوده است و اثرات زیان‌باری مانند فرسایش خاک، تغییر اقلیم، آلودگی آب، خاک و هوا و کاهش تنوع زیستی را به همراه داشته است.

در کشاورزی متعارف بیش از ۳۰۰ نوع ترکیب شیمیایی خطرناک و مصنوعی نظیر آفت‌کش‌ها، علف‌کش‌ها و کودهای شیمیایی به منظور کنترل آفات و حشرات و حفظ حاصلخیزی خاک استفاده می‌گردد، که بقایای این مواد پس از ورود به بدن می‌تواند موجب مشکلات عدیده‌ای گردد [۳۲].

در طی سالهای اخیر، نگرانی‌هایی در سطح جهانی درباره اثرات ناشی از فعالیت‌های کشاورزی انقلاب سبز نسبت به محیط زیست و جامعه بوجود آمده است. این نگرانی‌ها بسیاری از محققین را بر آن داشته است تا با نگاهی عمیق‌تر به فعالیت‌های کشاورزی توجه نمایند و به بازنگری مسائل اقتصادی، اجتماعی و اکولوژیکی پردازند و راه‌حلی را برای مقابله با مشکلات و سالم‌سازی کشاورزی ارائه نمایند، در نتیجه باعث ایجاد نگرش‌های جدید در ارتباط با بهره‌برداری مناسب و پایدار از منابع طبیعی شده است [۸].

در این راستا، کشاورزی ارگانیک^۱ به عنوان یکی از مهمترین سیستم‌های کشاورزی جایگزین، برای تولید مواد غذایی سالم و بدون هر گونه موادشیمیایی مورد توجه قرار گرفته است [۱۲۳]. کشاورزی ارگانیک، همچنین توسط اتحادیه اروپا و سازمان خواروبار کشاورزی به عنوان یکی از سیستم‌های جایگزین برای کشاورزی مرسوم پذیرفته شده است [۱۱۶]. این نوع کشاورزی از طریق کاهش عرضه محصولات به بازار در نتیجه کاهش ضایعات محصولات کشاورزی و کاهش مصرف کودهای شیمیایی و آفات کش‌ها و... تا حد زیادی می‌تواند برخی از مشکلات موجود در کشاورزی را کاهش دهد. به طوری که تبدیل تمام کشاورزی رایج به کشاورزی ارگانیک، فقط باعث ۳۰٪ کاهش عرضه محصول می‌شود، که معادل با مازاد محصول حاصل از کشاورزی رایج است که به صورت ضایعات از بین می‌رود [۹۲]. در مورد کشاورزی ارگانیک تعاریف مختلفی ارائه شده است که در آنها از کشاورزی ارگانیک به کشاورزی زیست محیطی [۷۹] یا زیست پویا نام برده می‌شود [۹۱] و در اکثر این تعاریف بر عدم استفاده از سموم و کودهای شیمیایی تأکید شده است [۳۹].

در تعریفی دیگر کشاورزی ارگانیک نوعی کشاورزی است که هدف آن ایجاد سیستم‌های تولیدی کشاورزی یکپارچه، نظام‌یافته و انسانی است که تضادی با منافع زیست محیطی و اقتصادی نداشته باشد. در این نوع کشاورزی، درجه اطمینان نسبت به منابع تجدیدپذیر مورد بهره‌برداری توسط بخش کشاورزی به حدی است که امکان و توان تولید مقادیر قابل قبولی از محصولات زراعی و دامی و مواد غذایی مورد نیاز انسان و همچنین شرایطی از قبیل مصونیت در برابر آفات و بیماری‌ها برای انسان و دام‌ها فراهم می‌آید. بنابراین، هدف پایداری در بطن مفهوم کشاورزی ارگانیک نهفته است. در کشاورزی ارگانیک واژه «پایداری» در مفهوم گسترده، نه تنها حفظ منابع تجدیدپذیر (خاک، آب و انرژی و...)، بلکه موضوعات زیست محیطی و پایداری اجتماعی را شامل می‌شود [۱۴]. مهمترین عاملی که کشاورزی ارگانیک را از نظر سیاسی، علمی و فنی از سایر روشها متمایز می‌کند و آنرا در برابر روشهای رایج قرار می‌دهد، پایداری

^۱Organic Agriculture

- فرهنگستان علوم ایران دو واژه "کشت آلی" و "کشتازی" را معادل کشاورزی ارگانیک معرفی نموده است. ولی با توجه به اینکه این دو واژه در محافل علمی چندان متداول نگردیده است، در این مطالعه از واژه "کشاورزی ارگانیک" استفاده می‌شود.

این نوع کشاورزی است [۹۲]. عامل اصلی که موجب تمایز کشاورزی ارگانیک از سایر روشهای کشاورزی پایدار می‌شود، وجود استانداردهای مدون است که برای تعیین ضابطه دقیق تفاوت بین سیستم کشاورزی ارگانیک و سایر سیستم‌های زراعی، به ویژه در رابطه با اهداف بازاریابی به کار می‌رود [۱۹]. هدف‌های کلی در ارائه کشاورزی ارگانیک رسیدن به حفاظت از محیط زیست، حفاظت از منابع طبیعی، افزایش سود، حفظ انرژی، افزایش باروری، افزایش کیفیت غذا و بهبود ساختار اجتماعی، ارگانیک، اهداف زیر مد نظر می‌باشد:

- تولید غذا با کیفیت بالا و در حد کافی
- افزایش تنوع زیستی در کل سامانه
- همگامی با طبیعت، به جای سلطه گری، چیرگی و بهره کشی از آن
- تقویت چرخه‌های بیولوژیکی و سیستم‌های زراعی
- حاصلخیزی طولانی مدت خاک
- تکیه بر منابع تجدیدپذیر محلی در سامانه سازمان یافته کشاورزی
- حفاظت از منابع طبیعی و محیط زیست و جلوگیری از بروز کلیه اشکال آلودگی ناشی از عملیات کشاورزی

- پایداری تولید و امنیت غذایی همراه با بهره‌وری درازمدت
- تولید برای بازار
- توزیع عادلانه درآمد
- استفاده از نیروی انسانی و افزایش اشتغال بویژه در مناطق روستایی
- بازیافت پسماند با منشاء گیاهی و حیوانی به منظور برگشت مواد غذایی به زمین و در نتیجه کاهش استفاده از منابع تجدیدناپذیر [۳۳، ۲۵، ۷۵ و ۱۳۳].
- در ادامه، ابتدا مساله تحقیق تبیین می‌گردد و ضرورت انجام پژوهش مورد بحث قرار می‌گیرد و آن‌گاه اهداف کلی و جزئی، قلمرو پژوهش و محدودیت‌های آن بیان خواهند شد.

۱-۲ بیان مساله

در جهان و به ویژه در ایران هر ساله به دلیل استفاده بی‌رویه از کود و سموم شیمیایی در تولید محصولات کشاورزی، هزینه‌های اجتماعی و بهداشتی برای مصرف کنندگان محصولات کشاورزی و دولت در حال افزایش است. یکی از مشکلات صادرات محصولات کشاورزی ایران به بازارهای بین‌المللی، پایین بودن کیفیت آنها به ویژه از نظر طول مدت انبارداری، پوکی و نیز پایین بودن ارزش غذایی آنها به علت کاربرد بی‌رویه مواد شیمیایی است. همین امر نیاز فوری برای توسعه تکنیک‌های کشاورزی که از نظر محیطی، تولیدی و اقتصادی-اجتماعی پایدار باشند، را لازم کرده است. در این راستا،